

بررسی تأثیر آموزش قبل از دبستان بر درک مطلب و سرعت خواندن در پایه اول ابتدایی مدارس قم در سال تحصیلی ۸۵-۸۴

لیدا کاکیا- پژوهشگر برتر کشور - عضو بنیاد ملی نخبگان؛
دانشجوی دکتری تعلیم و تربیت تخصصی دانشگاه علامه طباطبائی

چکیده

تعلیم و تربیت دوره پیش از دبستان و آموزش رسمی در زمان ما اهمیت زیادی یافته و پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام گرفته است. در همین راستا، این پژوهش به منظور بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر سرعت خواندن و درک مطلب دانش آموزان پایه اول ابتدایی مدارس قم انجام شده است.

جامه آماری این تحقیق کلیه دانش آموزان دختر و پسر پایه اول ابتدایی شهر قم در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ می باشد که در مجموع ۴۹۰۳ نفر بوده اند. از این تعداد ۱۰۰ درصد دانش آموز دختر و پسر به روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای از ۱۰ دبستان (۵ دخترانه و ۵ پسرانه) انتخاب شدند و درک مطلب و سرعت خواندن دانش آموزان با استفاده از آزمون متن خواندن، سنجیده شد. طرح تحقیق از نوع علی - مقایسه ای (پس رویدادی) است. زیرا متغیر مستقل یعنی دوره آمادگی قبلاً روی داده، بنابراین پژوهشگر هیچ گونه دخالتی در بروز آن حوادث نداشته است. به منظور پاسخگویی به فرضیه های پژوهش علاوه بر انجام فعالیت‌هایی در حیطه آمار توصیفی، از روش های تحلیل واریانس دو عاملی و نسبت T برای میانگین های مستقل استفاده شد.

طبق نتایج به دست آمده در سطح معناداری ۹۵ درصد بین دانش آموزان با تجربه آموزش پیش دبستانی و دانش آموزانی که فاقد این تجربه هستند در درک مطلب و سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین بین دختر و پسر آمادگی رفته و دختر و پسر آمادگی نرفته در درک مطلب و سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود ندارد.

مقدمه

آموزش در دوران اولیه کودکی مورد توجه و علاقه طیف وسیعی از دست اندر کاران تعلیم و تربیت، روان شناسان؛ فلاسفه و دانشمندان فیزیولوژی، بیولوژی و سرانجام بسیاری از زنان و مردان حرفه های گوناگون بوده است. امروزه بسیاری از اندیشمندان، سال های پیش از دبستان را پر ثمرترین سال ها برای یادگیری و آموزش می دانند و معتقدند که کودک خردسال با سرعتی بیشتر از آنچه بعدها خواهد توانست، یاد می گیرد و ارتباطات و تداعی های ذهنی اولیه او از چنان پایداری برخوردارند که در سال های بعدی چنین دوامی ندارد (مفیدی، ۱۳۷۲).

آمادگی کودک برای ورود به مدرسه جوانب گوناگونی دارد. رشد مهارت های زبانی یکی از مهمترین آنها است. توانایی تشخیص حروف الفبای هر زبان و بازشناسی حروف از یکدیگر اساس

فراگرفتن خواندن است. شروع فراگیری حروف الفبا در بسیاری از کودکان در سال های پایان دوره پیش از دبستان صورت می پذیرد. محققانی چون کاسلر^۱، هسیه^۲، بهاسین^۳، نشان داده اند که چون بخش مهمی از یادگیری حروف الفبا به صورت غیررسمی و قبل از شروع مدرسه صورت می گیرد، کودکان باید قادر به تشخیص بین حروف (حتی کلمات) نوشته شده در زبان خود مقایسه با حروف الفبا نا آشنا و بیگانه در زبان های دیگر باشند.

کاسلر و همکاران وی تعداد ۱۵۳ کودک دختر و پسر را در تایوان، هندوستان و ایالات متحده امریکا مورد آزمایش قرار دادند. کلیه کودکان را به سه گروه سنی تقسیم کرده و سپس آنها را به منظور دریافت چگونگی قدرت تشخیص حروف الفبایی چینی، هندی و لاتینی مورد آزمون قرار دادند. نتایج این مطالعه، در کودکان جوامع مورد مطالعه قابل تعمیم بود دو گروه سنی جوان تر، قادر به تشخیص حروف الفبا در زبان های مختلف ارائه شده نبودند. برای مثال، کودکان آمریکایی، نمی توانستند حروف b را از حروف w بهتر از دو حروف از الفبای چینی تشخیص دهند. در حالی که گروه سنی بالاتر، یعنی کودکان سنین پنج و پنج و نیم ساله به نحو معنی داری، قدرت تشخیص بهتری داشتند و این در حالی است که هیچ نوع آموزش خواندن را دریافت نکرده بودند، ضمناً کودکان هندی در حروف زبان هندی، کودکان چینی در تشخیص حروف چینی و کودکان آمریکایی در تشخیص حروف لاتین قابلیت تشخیص بهتری از خود نشان می داده اند (مفیدی، ۱۳۷۲). در اینجا سؤال مطرح می شود که یافته های چنین تحقیقی بیان کننده چه چیزی است. قسمتی از پاسخ با افزایش سن کودکان در رابطه است. یعنی با افزایش سن کودکان پیش دبستانی قدرت تمیز و تشخیص بهتری پیدا می کنند و قادر به بازشناسی حروف الفبا از یکدیگر می شوند. طبیعی است که یادگیری خواندن در این حد به رشد و رسش مغزی و دیگر عوامل درونی کودکان ارتباط دارد. اما با وجود این، عامل مهم توانایی و رشد اجتماعی کودک را نباید از نظر دور داشت و در حقیقت قسمت زیادی از آمادگی خواندن کودکان از عوامل اجتماعی نشأت می گیرد.

در این تحقیقات بعضی کودکانی که برنامه های آموزشی تلویزیونی را مورد مشاهده قرار داده بودند، حتی در سن ۳ سالگی هم قادر به تشخیص و بازشناسی حروف از یکدیگر بودند. این گونه

برنامه ها که مورد علاقه کودکان، به طریق لذت بخش و دوست داشتنی و غیررسمی حروف الفبا را به کودکان این سنین آموزش می دهند، به هر حال، با افزایش کتاب، روزنامه ها، اسباب بازی ها و رسانه ها (به ویژه تلویزیون) در محیط پیرامون کودکان این سنین و کسب تجربه از این طریق، گامی اساسی در یادگیری و آمادگی کودکان برای خواندن برداشته می شود.

نتایج تحقیقات نشان داد که اگر برنامه های آموزشی اولیه در دوران قبل از دبستان غنی و مفید باشند و خانواده ها در رابطه با فرزندانشان آموزش های دقیق دیده باشند در آن صورت کودکان در دوران ابتدایی از موفقیت و پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردار خواهند بود

بیان مسئله

رشد انسان از تولد و حتی پیش از تولد، تا هفت سالگی مسئله ای است که کم و بیش در سرتاسر جهان به آن توجه کرده اند. اکنون این مرحله رشد را از حساس ترین و مهم ترین مراحل رشد انسان می دانند. عقیده بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت بر این است که شخصیت هر انسان در شش سال اول زندگی او شکل می گیرد. سال های اولیه زندگی کودک از نظر تعلیم و تربیت چنان پر اهمیت است که حتی یک ساعت تأخیر در آن زیان بار است و اگر گفته شود هر کسی فرزند دوران کودکی خویش است اغراق نخواهد بود، بدین جهت نباید کودک را تنها به عنوان یک انسان کوچک در نظر گرفت و شاهد رشد و قد کشیدن او بود. برای پر بارتر کردن این سال های طلایی مراکز پیش دبستانی نقش مهمی را بر عهده دارد.

هدف از ایجاد مراکز پیش دبستانی کمک به رشد جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان و در نهایت کمک به شکوفایی استعدادها و علایق آنان می باشد. کودک از لحظه ای که چشمش به جهان می گشاید به کمک حواس خود با محیط اطرافش ارتباط برقرار می کند و از دنیایی که در آن است اطلاعاتی به دست می آورد. او کنجکاو، خلاق و تشنه یادگیری است. کنجکاوی کودکان

مفید هستند. در دو سه دهه اخیر در کشور ما، هم والدین و هم مربیان و معلمان توجه ویژه‌ای به بهبود رشد و پرورش کودکان پیدا کرده‌اند و اهمیت تعلیم و تربیت در دوران کودکی برای سعادت آتی آدمی بیشتر شناخته شده است. این توجه و شناخت به صورت هدف دار بر محتوا

و برنامه و روش آموزش و پرورش کودکان تأثیر بخشیده است و ما بر این باوریم که این جریان هنوز سیر ابتدایی خود را طی می‌کند و در آینده شاهد تحولات بسیار بزرگتری در این زمینه خواهیم بود. خلاصه اینکه اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش رسمی پیش‌دبستانی بیش از پیش آشکار شده و به صورت تکلیفی برای والدین و مسئولیتی برای دولت‌ها درآمده است. خواندن و نوشتن غالباً مترادف با هم استعمال می‌شود چرا که تا نوشتن تحقق نیابد، خواندن ضرورت نمی‌یابد.

بر عکس هر نوشته‌ای فقط در صورتی جلوه خارجی می‌یابد که خوانده شود. امروزه خواندن از حد یک فعالیت اخلاقی و تفننی گذشته است. امروزه کسی که نتواند «بخواند»، تنها از یک مزیت اجتماعی محروم نمی‌شود بلکه خود به خود از جامعه طرد می‌شود. چرا که بر خلاف گذشته انسان در لایه لای زنجیره‌های ارتباطات آن چنان پیچیده شده است که گویی عناصر وجودی‌اش در میان این سلسله ارتباطات مستحیل گذشته است و زبان، گفتار و نوشتار از جمله کلیدهایی هستند که قفل این زنجیره‌ها را می‌گشایند. آن چنان که مسئله خواندن در زمان ما و ضرورت فراگیری آن در ابعاد مختلف بیشتر به صورت یک ابزار مطرح می‌شود، ابزاری که در کوتاه‌ترین مدت ما را به هدف تعیین شده برساند که از رهگذر آن سریع‌ترین و مؤثرترین متد تدریس خواندن ضرورت می‌یابد، متدی که وسایل متنوع و متعددی در شکل‌پذیری آن راه می‌یابد.

با توجه به آنچه گفته شد لازم است که برنامه‌های آموزش و پرورش کودکان پیش‌دبستانی بر اساس نیازها و استعدادهای آنان و با رعایت مقتضیات جدید زندگی طراحی شود. رشد ارتباطات اجتماعی و خودیاری آموزش مقدماتی خواندن و نوشتن و حساب کردن و پرورش ذوق کودکان در زمینه تفاوت‌های فردی آنان و در جهت وصول به هدف‌های اصلی و جزئی از وظایف مهم مراکز پیش‌دبستانی است. (نورن^۴، اوا^۵، کلیما^۶، لارا^۷، ۱۹۸۳) تحقیق مزبور بر آن است که اهمیت دوره پیش‌دبستانی را بر سرعت

سر انجام منتهی به اکتشاف دنیای اطرافشان می‌گردد. زیرا که دائماً به دنبال چگونگی، چرایی و چه بودن اشیا و موجودات در محیط خود هستند. این موضوع نقش مهمی در آموزش قبل از دبستان ایفا می‌نماید.

کودکان از این که به طور جدی و منطقی راجع به پدیده‌های طبیعی و محیط خود فکر کنند لذت می‌برند. استفاده به موقع از مشاهده این پدیده‌ها و محیط اطراف، از برنامه‌های پرورش در آموزش آنان به شمار می‌آیند، در نتیجه با اندکی راهنمایی می‌توانند در دنیای کودکانه خود ضمن بازی، بیاموزند که چگونه ببینند، بشنوند، لمس کنند، بوییند، بچشند، و چگونه سؤال کنند و خود به نتیجه برسند.

کودک هنگام انجام آزمایش‌های ساده مانند یک دانشمند کوچک عمل می‌کند. اگر یک قطره چکان با یک ظرف آب در دسترس او قرار گیرد آن را با دقت پر نموده و خالی می‌نماید و از مشاهده قطرات آب لذت می‌برد. در اینجا کودک به تجربه و آزمایش پرداخته و عملاً به مفهوم پر و خالی پی می‌برد و با بیان ساده تجربه خویش این فرصت را به مربی می‌دهد تا مهارت‌های کلامی‌اش را افزایش داده و او را با کلمات جدید آشنا نماید. زیرا که تجربه و کلام به یکدیگر گره خورده و لحظه‌ای حساس و حیاتی را برای آموزش یک مفهوم به وجود می‌آورند.

حال در این میان زبان آموزش شاید مهمترین زمینه یادگیری در آموزش کودکان خردسال باشد. هر چند میان تمام یادگیری‌های آموزشی شاخه‌های ظاهراً خواندن از توجه خاصی برخوردار است. دیگر جنبه‌های زبان، از قبیل گوش دادن و صحبت کردن نیز به همان اندازه اهمیت دارند. در حقیقت یادگیری خواندن به زمینه‌های قبلی زبان آموزی بسیار وابسته است (نظری‌نژاد، ۱۳۶۸). از آن جا که یادگیری و آشنایی با زبان فارسی شرط پیشرفت تحصیلی می‌باشد، یادگیری چگونه خواندن و خواندن برای یادگیری در فرآیند هم‌زمان است که در تمام طول زندگی فرد تداوم دارند. حال با توجه به موارد ذکر شده بالا، پژوهش حاضر پیرامون بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش‌دبستانی بر درک مطلب و سرعت خواندن در پایه اول ابتدایی مدارس قم انتخاب شده تا با بررسی این موضوع بتوان پیشنهادهایی سازنده و مؤثر به دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش کشورمان در جهت رفع نارسایی‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده در این زمینه ارائه داد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در عصر جدید توجه و علاقه به تعلیم و تربیت در کودکان بسیار افزایش یافته و تأکید آن به خصوص در مورد ارزش‌های مفید دوران پیش از دبستان برای تمام کودکان می‌باشد. به نظر می‌رسد که روز به روز مردم به قبول و شناخت تجارب دوران قبل از مدرسه توجه بیشتری نشان می‌دهند زیرا که دریافته‌اند این تجارب بسیار

و درک مطلب خواندن در کلاس اول ابتدایی بررسی نماید.

اهداف پژوهش

۱. پی بردن به تأثیر و نقش آموزش و پرورش پیش‌دبستانی بر سرعت خواندن و درک مطلب پایه اول ابتدایی.

۲. تأثیر جنسیت بر درک مطلب و سرعت خواندن.

۳. جمع‌آوری اطلاعات و ارائه پیشنهادات لازم در این زمینه جهت آگاهی و استفاده مناسب برنامه‌ریزان آموزشی و درسی به امور فراهم‌سازی پایه‌هایی برای توزیع متعادل مراکز آموزش پیش‌دبستانی در سطح کشور.

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین دانش‌آموزان با تجربه آموزش پیش‌دبستانی و دانش‌آموزانی که فاقد این تجربه هستند در سرعت خواندن تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۲. بین دانش‌آموزان با تجربه آموزش پیش‌دبستانی و دانش‌آموزانی که فاقد این تجربه هستند از نظر توانایی درک مطلب تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۳. بین دانش‌آموزان دختر و پسر با تجربه آموزش پیش‌دبستانی در سرعت خواندن تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۴. بین دانش‌آموزان دختر و پسر با تجربه آموزش پیش‌دبستانی از نظر توانایی درک مطلب تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۵. بین دانش‌آموزان دختر و پسر بدون تجربه آموزش پیش‌دبستانی در سرعت خواندن تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۶. بین دانش‌آموزان دختر و پسر بدون تجربه آموزش پیش‌دبستانی در توانایی درک، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

متغیرهای پژوهش

۱. متغیر مستقل: در این تحقیق متغیر مستقل آموزش پیش‌دبستانی (دوره آمادگی) است.

۲. متغیر وابسته: متغیرهای وابسته تحقیق درک مطلب و سرعت خواندن دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی است.

۳. متغیر کنترل: متغیرهای کنترل تحقیق

عبارت انداز: سن آزمودنی، میانگین سنی ۷ سال می‌باشد، همچنین پایه تحصیلی: دانش آموزان پایه اول ابتدایی، سطح اجتماعی، اقتصادی، سواد والدین کنترل شدند.
۴. متغیر تعدیل کننده: در این تحقیق متغیر تعدیل کننده جنس دانش آموزان است.

با توجه به نتایج به دست آمده و تأثیر آموزش پیش دبستانی بر سرعت خواندن و درک مطلب دانش آموزان ایجاد کلاس‌های پیش از دبستان امری مهم می‌باشد

ادبیات و پیشینه تحقیق

امروزه اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان از گذشته مورد نظر است. افزایش روزافزون متقاضیان آموزش‌های این دوره، نیاز والدین مشاغل و نیاز جامعه، ضرورت تهیه برنامه‌های کیفی و غنی را در این دوره نشان می‌دهد. تحقیقات انجام شده در سال‌های اخیر، نشان‌دهنده تأثیر برنامه‌های غنی و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی مطلوب، برای گروه‌های سنی مختلف کودکان است. مهمتر این که نتایج تحقیقات، مؤید سرمایه‌گذاری بیشتر برای آموزش بهتر و برنامه‌های کیفی به علت کسب موفقیت‌های بیشتر کودکان در سال‌های تحصیلی بعد از گذراندن دوره پیش از دبستان است. دوران نخستین کودکی زمان رشد سریع کودکان محسوب می‌شود و اهمیت آن از زوایای مختلف بحث بسیار است (مفیدی، ۱۳۷۲).

به هر حال آغاز شکل‌گیری این دوره از آموزش‌ها درست همانند زندگی یک نوزاد انسان است. یعنی دوره‌ای کند، تدریجی و وابسته به تغذیه و مراقبت افراد دیگر را پشت سر گذرانیده است تا از اهمیت و حساسیت امروزی در زندگی کودکان برخوردار شده است. در ضرورت آموزش‌های اولیه بیان محکمی در گفتار بزرگان «علم در کودکی همانند نقش بر سنگ می‌ماند» و یا «خشت اول گر نهاد معمار کج، تا ثریا می‌رود دیوار کج» وجود دارد. به عقیده جان آموس کمینسوس مربی بزرگ چکاسلواکی آغاز آموزش و پرورش در دوران اولیه کودکی را از دامان مادر می‌داند ولی در فصل هفتم کتاب هنر بزرگ آموزش می‌گوید: «آموزش و پرورش، در سال‌های اولیه، زندگی به بهترین وجه صورت می‌گیرد و تنها در صورت برخورداری از چنین آموزشی، موفقیت‌های بعدی امکان‌پذیر است. هر چیز به هنگام تازگی به سهولت و راحتی بیشتر می‌تواند شکل داده شود، زیرا از قابلیت تغییرپذیری بیشتری برخوردار است. برعکس به هنگام از دست دادن تازگی، سخت‌تر شده و

قابلیت انعطاف و تغییر پذیری خود را نیز از دست می‌دهد و پذیرش کمتری دارد».

بسیاری از اندیشمندان معتقدند که آموزش و پرورش انسان از زمان تولد و گهواره یا دامان مادر آغاز می‌شود، و آنچه را که بسیاری از افراد از قبل تعیین شده و ژنتیکی می‌دانند، در حقیقت در سال‌های اولیه یاد گرفته می‌شود. اما اگرچه بزرگان بسیار، و تا مدت‌های مدیدی از این سال‌های حساس سخن گفته‌اند ولی بحث درباره حیات و موجودیت آموزش و پرورش دوران اولیه کودکی به عنوان یک ضرورت و به نحوی بسیار جدی تا قرن نوزدهم مورد نظر نبود. به عبارت بهتر مباحثی که اکنون مسلم و بدیهی فرض می‌کنیم، در ابتدا با احتیاط مطرح شده است. زیرا آموزش و پرورش در دوران اولیه آن چیزی نبود که بین مادر و کودک در خانه، مزارع و سایر محل‌ها رخ می‌داد. شایان ذکر است، مهد کودک‌های اولیه در محل‌های فقیر نشین و نیازمند بسیاری از کشورها در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم به این امید و اعتقاد شکل گرفته است که بهداشت نهایی و مطلوب را از طریق این‌گونه محیط‌های اجتماعی بهبود بخشد.

امروزه بسیاری از اندیشمندان، سال‌های پیش از دبستان را پر ثمرترین سال‌ها برای یادگیری و آموزش می‌دانند و معتقدند که کودک خردسال با سرعتی بیشتر از آنچه بعدها خواهد توانست، یاد می‌گیرد و ارتباطات و تداومی‌های ذهنی اولیه او از چنان پایداری برخوردارند که در سال‌های بعدی زندگی، چنین دوامی ندارند.

تعریف و توصیف مفهوم خواندن

خواندن فعالیت هدفمندی است که مستلزم تنظیم فعالیت‌های شناختی گسترده برای رمزگشایی، درک و یادگیری از متن است. گزارش‌های نظری از خواندن به ساختارهای رمزگشایی ساده اشاره دارد که به سوی الگوهای پیچیده خواندن که مستلزم مؤلفه‌های تعاملی و جبرانی برای معنی‌دار ساختن متن است پیشرفت می‌کنند (ساموئل کب، ۱۹۸۴).

خواندن یک فعالیت چند بعدی به حساب می‌آید که در آن خواننده استنتاج می‌کند و دانش قبلی را به تکلیف خواندن پیوند می‌زند (آندرسون و پیرسون ۱۹۸۴،^۱، زرنیک ۱۹۸۱،^۲، به نقل از کراس و پاریس ۱۹۸۸،^{۱۱}).

خواندن توانایی استخراج اطلاعات بینایی از متن و درک معنای آن است (رینر و پولاتزک^{۱۲}، ۱۹۸۹) تعدادی از محققین «خواندن» را به عنوان فرآیند پایه‌ای زبان به حساب می‌آورند که ضمن آن معنای متن به دست آمده و محصول توانایی‌های شناختی، زبان و دانش قبلی است.

رابطه خواندن با زبان

خواندن بخشی از روند زبان است که قالب‌شکنی نمادهای نوشتاری را مورد بحث قرار می‌دهد. ساده‌ترین شکل خواندن عبارت از: تبدیل نمادهای نوشتاری به نمادهای صوتی معادل آنها است. اما از آنجا که این روند زبانی است، تا هنگامی

که از آن نمادها معنایی گرفته نشده است، روندی ناتمام به حساب می‌آید. در سال‌های اول تحصیل، معانی به دست آمده از واژه نوشتاری معمولاً همان‌هایی هستند که کودک قبلاً آنها را تا حد آشنایی اش با واژه گفتاری آموخته است. اطلاعات واژگان خواندن او تنها همراه رشد تدریجی اش بر واژگان شنیداری وی پیشی می‌گیرد. کتاب‌هایی که واجد چگونگی‌های آموزش خواندن در هر نوع نظامی می‌باشند معدود هستند و کتابی را نمی‌توان یافت که تعداد واژگان آن از واژگان شنیداری کودکانه آن خواننده آن کتاب هستند بیشتر باشد (نظری‌نژاد، ۱۳۶۸).

هدف نهایی از خواندن دست‌یابی به معنای متن خوانده شده و درک آن است. شاید تصور شود که به دنبال رمزگشایی کلمات، درک نیز به طور خود به خود خواهد شد. یا این که کودک از مهارت‌های زبان گفتاری اش که در طی چند سال فرا گرفته برای درک و فهم زبان نوشتاری هم استفاده می‌کند، باید اشاره کرد. که درک خواندن، ارتباط بسیاری با درک شنیداری دارد و اگر درک شنیداری افراد به اندازه سطح تکامل زبانی آنها نباشد مشکلات درک خواندن و مشکلات درک شنیداری با هم دیده می‌شود (باک^{۱۳} و بروئر^{۱۴}، ۱۹۸۵). هر چه سن کودک کمتر باشد مشکل بیشتری در درک دارد. کودکان خردسال حتی در فهم داستان‌هایی که برای آنها نقل می‌شود، یا از تلویزیون می‌شنوند هم مشکل دارند. بدیهی است که آنها دانش عمومی زیادی نداشته و نمی‌توانند انگیزش شخصیت‌های داستان را استنباط کنند. و همچنین قادر به استخراج اطلاعات خاصی که نویسنده در داستان خود گنجانده است، نیستند و با افزایش سن و رفتن به مدرسه است که کودک دانش کافی از شکل‌های روایتی و نقلی داستان‌ها پیدا کرده و با پیشرفت در خواندن، معنای خواندنش نیز گسترش می‌یابد. در واقع کودکان کوچکتر همه مطالب را تحت الفظی برداشت می‌کنند و فقط معنای عینی استعارات و اصطلاحات را درک می‌کنند. در سنین پائین مدرسه نیز چون بچه‌ها بیشتر بر مهارت‌های رمزگشایی تکیه می‌کنند تا فرآیندهای درک معنا بیشتر شکل ادراکی نشان می‌دهند.

مراحل خواندن

به طور کلی توالی مراحل که یک کودک به‌طور طبیعی در اکتساب مهارت‌های خواندن طی می‌کند شامل موارد زیر است (سیف تراقی و نادری، ۱۳۷۹):

۱- توسعه آمادگی خواندن: این مرحله با تولد شروع و تا مراحل آغازین خواندن ادامه می‌یابد و شامل توسعه مهارت‌های زبانی، حرکتی، شنوایی و بینایی، تحول مفهوم تفکر شناختی و توانایی دقت و تمرکز حواس در انجام فعالیت‌ها است، اهمیت نقش کودکان‌ها در این مرحله است.

۲- نخستین مرحله فراگیری خواندن: این مرحله شروع برنامه رسمی خواندن است و به طور

را در سنی پایین تر از پسران آغاز می کنند و اختلالات سخن گویی و گفتاری کمتری دارند. آنان خواندن را زودتر از پسران می آموزند، و تعداد پسرانی که از نظر خواندن دچار عقب ماندگی می شوند، دو برابر دختران است. کاربرد آزمون و کسلر در مورد هزاران دختر و پسر نشان داده است که این دوازده نظر آزمون های کلامی تفاوت معنی داری ندارند، برعکس، در مورد آزمون های غیر کلامی، تفاوت های چشمگیری نشان می دهند و این تفاوت همیشه به نفع پسرها است. در بین آزمون های غیر کلامی، دخترها تنها در آزمون «مزنویسی» برتر از پسرها تجلی می کنند. یک تعبیر برای ضعف پسران در توانایی های کلامی این بود که پسران خواندن را بیشتر کاری دخترانه و زنانه می دانستند. شاید معلمان و والدین به تدریج (و ناخودآگاهانه) در حال دگرگون کردن این تصورند (شکلنتون، فلچر، ترجمه: کریمی، جمهوری، ۱۳۷۶).^{۱۷}

یافته های انجام شده در داخل و خارج از کشور کوزه گر قدیمی (۱۳۷۵)، در تحقیقی با عنوان «بررسی پیشرفت تحصیلی کودکانی که دوره آمادگی دیده اند و مقایسه با کودکانی که این دوره را ندیده اند»، به این نتیجه رسید که کودکانی که دوره آمادگی را دیده اند با توجه به نظر آموزگاران فعال تر از کودکانی هستند که این دوره را نگذرانده اند و همچنین هم در بحث های کلاسی فعال تر شرکت می کنند و هم علاقمندی بیشتری نسبت به مدرسه رفتن از خود نشان می دهند و در دروس مختلف پیشرفت بیشتری دارند.

صالح پور (۱۳۶۵)، در تحقیق با عنوان «اثرات قبل از دبستان در آموزش ابتدایی» نشان داده است که دانش آموزان کودکانی که در کلاس اول میانگین بالاتری برخوردارند و تفاوت میانگین از لحاظ آماری معنی دار بوده است.

شیخ بهایی (۱۳۷۳)، در تحقیقی تحت عنوان «اثرات آموزش و پرورش قبل از دبستان (مکتب القرآن) در دانش آموزان کلاس های اول ابتدایی استان کرمان» به این نتیجه رسید که کودکانی که دوره مکتب القرآن را گذرانده اند

شناختی است و عناصری چون میزان درک، قدرت حل مسئله و استدلال کردن مستلزم قابلیت های هوشی و ذهنی است به همین جهت افراد عقب مانده ذهنی شدید قادر به یادگیری خواندن نیستند. تجربیات امروزی در مورد برنامه های آموزشی پیش از دبستان نشان می دهند که نوع برنامه درسی، رابطه کودک با معلم و هم ردیفان و موقعیت خانوادگی او در دوران مدرسه همه از جمله عوامل مهمی هستند که بر موفقیت یادگیری خواندن کودکان و میزان آمادگی آنان اثر می گذارند.

۴) آمادگی زبانی: کودکان پیش دبستانی معمولاً از نظر زبان شفاهی و گفتاری مهارت های لازم را دارند، آنجا که اساس درک کودک از مطالب نوشته شده، در مهارت های زبانی نهفته است. آمادگی زبانی کودکان از اهمیت خاصی برخوردار است.

۵) آمادگی عاطفی: چگونگی احساس کودکان نسبت به خود، مدرسه و دیگران در توانایی یادگیری خواندن آنها تأثیر بسزایی دارد. به هر حال، دشواری های عاطفی ممکن است علی رغم وجود بسیاری از عوامل دیگر، آمادگی خواندن و یادگیری او را محدود و ضعیف سازد.

۶) آمادگی محیطی و تجربی: برای این که کودکان معنی خواندن را در یاد بگیرند، نیاز به تجربه در رابطه با مفاهیم خواندن دارند، بسیاری از کودکان با پیشینه تجربی بسیار غنی به برنامه های آموزشی اولیه راه می یابند، زیرا والدینشان برای آنها کتاب های زیادی خوانده اند آنها را به گردش و مسافرت و مشاهده طبیعت و محیط پیرامون، دیدار دوستان و آشنایان و غیره برده اند (سیفولد و پاربور، ۱۹۸۶).

اختلافات جنسی در آمادگی خواندن و خواندن اولیه

تحقیقات نشان داده است که از سنین خردسالی دختران در بیشتر جنبه های مربوط به عملکرد کلامی نسبت به پسران برتری دارند، دختران خردسال، قبل از آن که قادر به سخن گویی باشند، نسبت به صحبت های بزرگسالان واکنش بیشتری نشان می دهند، دختران به طور متوسط سخن گویی

مرسوم در سال اول دبستان به وقوع می پیوندد.

شخصیت هر انسان در شش سال اول زندگی او شکل می گیرد. سال های اولیه زندگی کودک از نظر تعلیم و تربیت چنان پر اهمیت است که حتی یک ساعت تأخیر در آن زبان یار است و اگر گفته شود هر کسی فرزند دوران کودکی خویش است اغراق نخواهد بود

۳- توسعه سریع مهارت های خواندن: این مرحله معمولاً در کلاس دوم و سوم انجام می گیرد، و در واقع ادامه پالایش و توسعه مرحله قبل است. کودک به طوری عادی در خواندن پیش می رود و مهارت هایش را در فنون و شناخت کلمه به سرعت، توسعه می بخشد.

۴- خواندن گسترده: برنامه های آخر دوره ابتدایی و اوایل راهنمایی تکیه بر خواندن وسیع و مداوم و غنی سازی تجارب و خواندن نوجوان می کند. در این مرحله مهارت های اساسی فراگیران ابتدایی تکمیل و تقویت می شود.

۵- پالایش خواندن: مدارس به این نکته واقفند که توسعه خواندن حتی در مورد فراگیرانی که مشکل ویژه ای در خواندن ندارند تا پایان دوره ابتدایی تکمیل نمی شود. از این رو در طول دوره راهنمایی و متوسطه و حتی در دوره دانشگاه و سالمندی هم فرد هنوز مهارت های متعالی خود را در خواندن بهبود می بخشد.

عوامل مؤثر در کسب آمادگی های خواندن

(هال روبرویچ، ۱۹۷۹)^{۱۵}، شش عامل زیر را به عنوان عوامل تأثیرگذار در آمادگی برای خواندن مورد بحث قرار داده است:

۱. آمادگی جسمی، ۲. آمادگی ادراکی، ۳. آمادگی شناختی، ۴. آمادگی زبانی، ۵. آمادگی عاطفی، ۶. آمادگی محیطی - تجربی البته دارا بودن و نبودن یکی از عوامل لزوماً تعیین کننده توانایی کودک برای یادگیری خواندن نیست زیرا خواندن روندی پیچیده است. ۱. آمادگی جسمانی: کودکی که از نظر بهداشت عمومی و یا سنوایی و بینایی در وضعیت ضعیف و نامناسب قرار دارد و نیازهای او در زمینه تغذیه مناسب و استراحت، برآورده نشده است، ممکن است در یادگیری خواندن دشواری داشته باشد.

۲) آمادگی ادراکی: خواندن مستلزم زبان نوشتاری یا زبان گفتاری است. برقراری چنین ارتباطی مستلزم تشخیص و تمیز میان حروف و صداها است، در نتیجه ممکن است بعضی کودکان در تشخیص شباهت ها و تفاوت های صداها و حروف دشواری پیدا کنند.

۳) آمادگی شناختی: خواندن روندی

تربیت حیدریه - استان خراسان انجام داده است. یافته‌های پژوهش نشان دادند که رفتارهایی مانند همکاری اجتماعی و حس مسئولیت‌پذیری در کودکان آموزش دیده بیشتر از کودکان آموزش ندیده مشاهده گردید.

همفری (۱۹۸۶)، در رابطه با «رابطه هوش، حرکت و یادگیری مفاهیم بازی به عنوان یک تقویت‌کننده» مطالعاتی انجام داده است و می‌گوید مشارکت کودکان در بازی‌ها سبب انگیزش آنها برای یادگیری بهتر مفاهیم دستور زبان و خواندن می‌شود، لذا می‌توان گفت چنانچه مفاهیم دستور زبان‌های مختلفی را به روش «بازی کردن» به کودکان گروه آزمایشی تدریس کنیم یادگیری آنها به طور معنی‌داری بیش از کودکان گروه گواه که همین مفاهیم را از طریق تدریس در کلاس فرا گرفته بودند می‌باشد. کلاس و سوزان‌گری^{۱۸} (۱۹۸۶)، مطالعات دامنه‌داری درباره کودکان پیش از دبستان تا کلاس‌های ابتدایی انجام داده‌اند. نتایج این تحقیقات نشان داد که اگر برنامه‌های آموزشی اولیه در دوران قبل از دبستان غنی و مفید باشند و خانواده‌ها در رابطه با فرزندانشان آموزش‌های دقیق دیده باشند در آن صورت کودکان در دوران ابتدایی از موفقیت و پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردار خواهند بود.

عامل مهم توانایی و رشد اجتماعی کودک را نباید از نظر دور داشت و در حقیقت قسمت زیادی از آمادگی خواندن کودکان از عوامل اجتماعی نشأت می‌گیرد

فلیپ و همکاران (۱۹۸۷)، نیز در مطالعه‌ای میان آموزش پیش‌دبستانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کلاس اول را نشان دادند. از یافته‌های این پژوهش چنین برمی‌آید که سود بردن از آموزش پیش‌دبستانی به سطح طبقه اقتصادی - اجتماعی دانش‌آموزان بستگی دارد. دانش‌آموزان طبقه پایین و متوسط سود بیشتری از این نوع برنامه‌ها می‌گیرند. همچنین یافته‌ها، تفاوت معناداری بین نمرات خواندن دو گروه با آموزش پیش‌دبستانی و بدون آن را نشان دادند. بلوم^{۱۹} (۱۹۶۴)، و جیمز مک‌ویکرهانت^{۲۰} (۱۹۶۱)، نشان می‌دهند که اهمیت آموزش اولیه از بعضی جهات مطلوب و مناسب است. وی اثرات زندگی طولانی در یک محیط «فرهنگی محروم» را در مقایسه با محیط «سراسر و غنی فرهنگی» به صورت کاهش و یا افزایش ۲۰٪ نمره هوشی و در فواصل رشد سنی نشان داده است. نتایج مطالعات بلوم، اهمیت تجارب مناسب یادگیری در سال‌های اولیه کودکی و

نیز اثراتی که محیط محروم و یا محیط غنی فرهنگی می‌تواند بر هوش کودکان داشته باشد را مورد تأکید قرار داده است.

جیمز ک ویکرهانت، در انتها گزارش می‌دهد که به احتمال زیاد محرومیت نسبت به محدودیت در رشد حرکتی اثرات به مراتب بیشتری دارد. انتوایزل و همکاران^{۲۱}، نشان داده‌اند که گذراندن دوره پیش‌دبستانی اثرات مهمی در روند فعالیت‌های آموزشی کودکان دارد. به اعتقاد این پژوهشگران دوره پیش‌دبستان به کودکان در کسب مهارت‌های شناختی یاری داده و فرصت‌های مناسب جهت فراگیری نقش‌های اجتماعی و سازگاری با محیط را فراهم می‌آورد.

در پژوهشی دیگر انتوایزل و همکاران^{۲۲} (۱۹۹۷)، نتیجه گرفته‌اند که ساختار خانواده نیز در سهولت انتقال کودک به مدرسه نقش مهمی دارد. برای مثال در خانواده‌های «دو والدی» کودکان از نظر درک خواندن و درک مفاهیم ریاضی بهتر از کودکان خانواده‌های «تک والدی» با منابع اقتصادی پایین هستند.

پیتر کاتنیک^{۲۳} (۱۹۹۴)، در مطالعه‌ای با عنوان «آیا تحصیلات پیش‌دبستانی بر عملکرد دوران دبستان تأثیر می‌گذارد» بر روی دانش‌آموزان جزیره «ترینیداد» در دریای کارائیب، نتیجه گرفت که هیچ‌یک از فعالیت‌های پیش‌دبستانی معلم محور و یا دانش‌آموز محور بر عملکرد تحصیلی آزمودنی‌ها در طول تحصیلات ابتدایی و چه در پایان تحصیلات ابتدایی تأثیری نداشته‌اند. پرین گل^{۲۴} (۱۹۶۶)، از پژوهشی که روی ۱۱۰۰۰ کودک ۱۱ ساله انجام داد، چنین نتیجه گرفت که کودکانی که در سن ۴ سال و ۶ ماه به کودکانستان رفته بودند از کودکانی که این دوره را در سن ۵ سال و ۶ ماه شروع نموده بودند در خواندن و ریاضیات بهتر بودند.

نتایج پژوهش پالاس و همکاران (۱۹۸۷)، نیز نشان داده است که رابطه آموزش پیش‌دبستانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تحت تأثیر طبقه اجتماعی - اقتصادی خانواده قرار دارد. بر اساس این پژوهش آموزش پیش‌دبستانی برای کودکان طبقه اجتماعی - اقتصادی که فاقد این آموزش‌های هستند، دیده می‌شود.

لیپولا، و یوراس و پوسکیپار^{۲۵} (۲۰۰۲)، در رابطه با «خواندن و انگیزه از پیش‌دبستانی تا پایه هشتم» مطالعاتی انجام دادند و پی بردند که پایه گروه‌ها در مهارت‌های خواندن متفاوت هستند همچنین رابطه زیادی بین عامل انگیزش، موفقیت مدرسه و مهارت‌های خواندن دانش‌آموزان بررسی شده بود نتایج این مطالعات نشان داد که به طور کلی مهارت‌های درک مطلب و انگیزه به طور متقابل قبل از مدرسه در خانه و مهد کودک و در دوره قبل از دبستان تکوین می‌یابد و این پژوهش اهمیت دوره پیش‌دبستانی را نشان داد.

در سال (۱۹۷۳) دیوید ویکارت^{۲۶} و همکارانش برای پی بردن به تأثیر محرکات و آموزش‌های اولیه در کودکان تحقیقاتی در همین زمینه انجام دادند. نتایج حاصل حاکی از پیشرفت مهمی به نفع کودکان گروه آزمایش بود؛ زیرا سرانجام مشخص گردید که نیاز آنها به کلاس‌های تقویتی

از لحاظ پیشرفت تحصیلی موفق‌ترند و از لحاظ رفتار اجتماعی، اجتماعی‌تر و از لحاظ توانایی‌های حسی و حرکتی و خودیاری شخصی موفق‌تر و از لحاظ سازگاری عاطفی نیز سازگارترند.

سنگ‌بری (۱۳۷۲)، در تحقیقی تحت عنوان «بررسی نقش آموزش یک ماهه پیش‌دبستانی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی مناطق دو زبانه استان سیستان و بلوچستان» نشان داده است که آموزش‌های یک ماهه پیش‌دبستانی تأثیرات مثبت بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول مناطق دو زبانه دارد و همچنین باعث انس بیشتر دانش‌آموزان به مدرسه و کاهش اثرات تداخلی منفی گویش محلی بر جریان آموزشی می‌شود.

نوروززاده (۱۳۷۳)، به بررسی تأثیر آموزش‌های پیش از دبستان بر کارآمدی دانش‌آموزان پایه اول تا سوم دبستان‌های شهر بجنورد پرداخته است. طبق نتایج به دست آمده در سطح ۹۵ درصد تفاوت معناداری بین معدل سالانه پایه اول و دوم دانش‌آموزان باتجربه و بدون تجربه آموزش‌های پیش از دبستان مشاهده نشد. اما در پایه سوم بین آنها تفاوت معنی‌داری مشاهده گردید.

عیسی‌زاده (۱۳۶۵)، تحقیقی پیرامون «تأثیر دوره آمادگی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کلاس پنجم منطقه ۱۳ آموزش و پرورش» انجام داده است. به این نتیجه رسید که دوره آمادگی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اثر مثبت دارد.

مظفر عسگرنیا (۱۳۷۶)، تحقیقی پیرامون «تأثیر دوره آمادگی بر فهم خواندن دانش‌آموزان کلاس اول ابتدایی دو زبانه شهرستان ایوان» انجام داده است. نتایج نشان داد که آزمودنی‌های دوره آمادگی دیده و دوره ندیده از لحاظ فهم خواندن با یکدیگر تفاوتی معنی‌دار دارند.

ادیب (۱۳۷۲)، به «مقایسه تأثیر دوره آمادگی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر دو زبانه و یک زبانه مقطع ابتدایی شهرهای تبریز و تهران» پرداخته است و به این نتیجه رسید که تأثیر دوره آمادگی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دو زبانه مقطع ابتدایی در دروس مختلف بیشتر از دانش‌آموزان یک زبانه همان مقطع است و دانش‌آموزان دو زبانه ابتدایی آمادگی رفته در دروس مختلف عملکرد بهتری دارند.

اسحاق نیا (۱۳۷۲)، تحقیقی تحت عنوان بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش‌دبستانی بر پیشرفت ذهنی، تحصیلی و سازگاری عاطفی - اجتماعی کودکان دبستانی در شهرستان

۳. در مورد رابطه متقابل جنسیت و رفتن به آمادگی بین دانش آموزان دختر و پسر آمادگی رفته و نرفته در عامل سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود ندارد.

فرضیه دوم: بین دانش آموزان با تجربه آموزش پیش دبستانی و دانش آموزانی که فاقد این تجربه هستند در توانایی درک مطلب تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه دوم از آزمون تحلیل واریانس دو متغیری استفاده شده است.

۱. بین میانگین های درک مطلب دانش آموزان آمادگی رفته و نرفته با اطمینان F_{95} تفاوت معنی داری وجود دارد یا به عبارت دیگر درک مطلب خواندن دانش آموزان کلاس اولی که دوره آمادگی را گذرانده اند بهتر از دانش آموزان کلاس اولی بوده که دوره را ندیده اند. این تفاوت با مقایسه میانگین ها نیز دقیقاً روشن می شود.

۲. در مورد عامل جنسیت بین میانگین های درک مطلب دانش آموزان دختر و پسر با اطمینان F_{95} تفاوت معنی داری وجود ندارد.

۳. در مورد رابطه متقابل جنسیت و رفتن به آمادگی بین میانگین های دانش آموزان دختر و پسر آمادگی رفته و نرفته در عامل درک مطلب تفاوت معنی داری وجود ندارد.

۴. تفاوت ها در سطح F_{95} معنادار است. برای مقایسه تفاوت میانگین های مربوط به گروه های مورد بررسی از روش پیگیری توکی استفاده گردید. برای مقایسه تفاوت میانگین های مربوط به گروه های مورد بررسی از روش پیگیری توکی استفاده گردید. همان طور که در جدول (۴) نشان می دهد، بین دختران آمادگی نرفته و پسر آمادگی رفته در سطح F_{95} اطمینان تفاوت معنی داری وجود دارد و بین پسر آمادگی نرفته و پسر آمادگی رفته در سطح F_{95} تفاوت معنی داری وجود دارد و در بقیه موارد تفاوت معنی داری وجود ندارد.

فرضیه سوم: بین دانش آموزان دختر و پسر با تجربه آموزش پیش دبستانی در سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه سوم از روش آماری t برای

این گونه تعریف می شود که نمونه سؤال های مورد استفاده در یک آزمون تا چه حد معرف کل جامعه سؤال های ممکنه باشد که می توان از محتوا یا موضوع مورد نظر تهیه کرد. به همین منظور از نظرات و تجربیات ۵ تن از معلمان مجرب و موفق کلاس اول ابتدایی و یکی از مؤلفین کتاب فارسی اول ابتدایی استفاده گردید.

به منظور رسیدن به این نکته که آیا متن آزمون و سؤالات آزمون برای کودکان کلاس اول قابل فهم است یا نه؟

۳۰ کودک (۱۵ دختر و ۱۵ پسر کلاس اولی) انتخاب و آزمون بر روی آنها اجرا گردید و درجه دشواری مواد آزمون محاسبه گردید. درجه دشواری ماده بر حسب درصد افرادی که به آنها پاسخ داده اند تعریف می شود و مهمترین هدف از این کار این بود که موادی انتخاب شود که سطح دشواری آنها کمتر از F_{95} نباشد. درجه دشواری اکثر ماده های آزمون نزدیک به F_{50} بود. پس از انتخاب گروه نمونه در هر آموزشگاه آزمونی که به منظور سنجش سرعت و درک مطلب خواندن کودکان کلاس اول ابتدایی مطابق با خط تحریری کلاس اول ابتدایی آماده شده بود بر روی آزمودنی ها به صورت انفرادی اجرا گردید. دستورالعمل اجرای آزمون به این طریق بود که پس از آشنایی مختصری با آزمودنی و بیان هدف پژوهشگر از اجرا آزمون، متن در اختیار آزمودنی ها قرار می گرفت و برای پی بردن به توانایی درک مطلب پس از خواندن متن، بلافاصله سؤالات آن از آزمودنی پرسیده می شد و نمراتی که آزمودنی از سؤالات کسب می کرد به وسیله پژوهشگر ثبت می گردید. در صورت صحیح بودن پاسخ آزمودنی نمره یک می گرفت و در غیر این صورت نمره صفر بر آن سؤال تعلق می گرفت. آزمون شامل ۶ سؤال بود.

برای اندازه گیری سرعت خواندن از زمان سنج (ساعت) استفاده گردید. پژوهشگر زمانی را که متن را به آزمودنی می داد ثبت می کرد و زمانی که آزمودنی پس از خواندن متن آن را پژوهشگر برمی گرداند را یادداشت می کرد و زمان استاندارد برای این آزمون ۱۳ ثانیه می باشد. این آزمون نیمه دوم اردیبهشت ماه بر روی آزمودنی ها اجرا گردید.

یافته های پژوهش

فرضیه اول: بین دانش آموزان با تجربه آموزش پیش دبستانی و دانش آموزانی که فاقد این تجربه هستند در سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه اول از آزمون تحلیل واریانس دو متغیری استفاده شده است.

۱. بین میانگین های سرعت خواندن دانش آموزان آمادگی رفته و نرفته با اطمینان F_{95} تفاوت معنی داری وجود دارد. یا به عبارت دیگر سرعت خواندن دانش آموزان کلاس اولی که آمادگی را گذرانده اند بهتر از دانش آموزان کلاس اولی بوده که دوره آمادگی را نگذرانده اند این تفاوت با مقایسه میانگین ها نیز دقیقاً روشن می شود.

۲. در مورد عامل جنسیت بین سرعت خواندن دانش آموزان دختر و پسر با اطمینان F_{95} تفاوت معنی داری وجود دارد.

و آموزش ویژه نسبت به گروه کنترل کمتر است.

روش پژوهش

با در نظر گرفتن موضوع پژوهش و اهداف آن، طرح تحقیق از نوع علی-مقایسه ای (پس رویدادی) است. زیرا متغیر مستقل یعنی دوره آمادگی قبلاً روی داده. بنابراین پژوهشگر هیچ گونه دخالتی در بروز آن حادثه نداشته است. در این تحقیق به منظور پاسخ گویی به فرضیه های پژوهش علاوه بر انجام فعالیت هایی در حیطه آمار توصیفی، از روش های تحلیل واریانس دو عاملی و نسبت (t) برای میانگین های مستقل استفاده شد.

در این پژوهش جامعه آماری کلیه دانش آموزان دختر و پسر پایه اول ابتدایی شهر قم در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ را شامل می شود که جمعیت آنها ۲۳۹۵ نفر دختر و ۲۵۰۸ نفر پسر که در مجموع ۴۹۰۳ نفر است.

حجم نمونه و ابزار اندازه گیری

نمونه آماری در مجموع ۱۰۰ نفر دانش آموز دختر و پسر پایه اول ابتدایی بوده است که سن آنها بین ۶ تا ۷ سال بود از این تعداد ۵۰ نفر آنها (۲۵ دختر و ۲۵ پسر) که دوره آمادگی را گذرانده بودند و ۵۰ نفر (۲۵ دختر و ۲۵ پسر) که دوره آمادگی را نگذرانده بودند، انتخاب شدند. روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بدین طریق بود که از میان تمام دبستان های دخترانه و پسرانه شهر قم به قید قرعه ۱۰ دبستان ۵ دبستان دخترانه و ۵ دبستان پسرانه انتخاب شدند و از هر دبستان برای هر گروه ۵ نفر با تجربه آموزش پیش دبستانی و ۵ نفر بدون تجربه آموزش پیش دبستانی انتخاب شدند.

گردآوری اطلاعات از طریق آزمون خواندن برای دانش آموزان کلاس اول در اواخر سال تحصیلی ۸۳-۸۲ بود که از طریق آن سرعت خواندن و درک مطلب خواندن آزمودنی ها مورد سنجش قرار گرفت.

در انتخاب و تدوین متن آزمون تدابیر و تسهیلات لازم به کار رفته است تا سوالات روایی و اعتباری لازم را داشته باشد، اعتبار این آزمون با استفاده از ضریب آلفای کرو نباخ، با یک بار اجرا محاسبه گردید.

نتیجه تست F_{95} بدست آمده که رقم فوق از نظر آماری معنی دار بوده و بیانگر اعتبار تست می باشد. برای آن که متون انتخاب شده دارای روایی باشد از کتاب فارسی اول ابتدایی صد کلمه انتخاب و متن جدیدی ساخته شد در این متن ها سعی شده است حتی الامکان از تکرار کلمات خودداری شود و نیز از کلمات و جملات مناسب با پایه تحصیلی دانش آموزان استفاده گردد. از نظر اندازه کلمات نیز سعی شده است با آنچه در کتاب های آنان است هماهنگی داشته باشد. روایی صوری و محتوایی آن توسط متخصصین (۵ تن از معلمان اول ابتدایی و یکی از مؤلفان کتاب درسی کلاس اول ابتدایی مورد تأیید قرار گرفت).

برای اینکه آزمون مذکور نمونه های معرف از حوزه رفتاری مورد اندازه گیری و دارای روایی محتوا باشد، روایی محتوا باشد، روایی محتوا

منابع فارسی

- آقازاده، احمد. (۱۳۶۹). آموزش و پرورش در انگلستان و ویز، تهران، انتشارات توس.
- آلن، ک، ایلین؛ هارت، بتی. (۱۳۷۰). آموزش و پرورش در کودکان؛ ترجمه: محمدحسین نظری نژاد، مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی.
- ادیب، یوسف. (۱۳۷۲). مقایسه تأثیر دوره آمادگی بر عملکرد تحصیل دانش آموزان پسر دو زبانه و یک زبانه مقطع ابتدایی (در شهرهای تبریز و تهران)؛ دانشگاه تربیت معلم.
- ابراهیمی قوام آبادی، صغری. (۱۳۷۷). اثربخشی سه روش آموزش راهبرهای یادگیری (آموزش دوجانبه، توضیح مستقیم و چرخه افکار) بر درک مطلب، حل مسئله، دانش فرآیند، خودپنداره تحصیلی و سرعت یادگیری در دانش آموزان دختر دوم راهنمایی معدل پایین تر از ۱۵ شهر تهران، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- اسپادک، برنارد. (۱۳۶۸). آموزش در دوران کودکی، ترجمه: محمدحسین نظری نژاد، ناشر، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی.
- دلور، علی. (۱۳۸۰). احتمالات و آمار کاربردی در روان شناسی و علوم تربیتی، تهران: رشد.
- رنیر، کیث، پولادچک، الکساندر. (۱۳۷۸). روانشناسی خواندن، ترجمه: مجدالدین کیوانی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۷۶). روش های اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، انتشارات آگاه، زمستان.
- سیف تراقی، مریم. نادر، عزت الله. (۱۳۷۹). نارسایی های ویژه در یادگیری و چگونگی تشخیص و روش های باز پروری، تهران: مکیال، تابستان.
- سی فلت، کارل؛ باربور، نیتا. (۱۳۷۲). آموزش و پرورش دوران نخستین کودکی، ترجمه: سوسن سیف، ناشر: دانشگاه الزهرا «س».
- شکلتون، ویان، فیلچر، کلیو. (۱۳۷۶). تفاوت های فردی، ترجمه: یوسف کریمی، فرهاد جمهری، مؤسسه انتشارات فاطمی.
- شیخ بهائی، حبیب الله. (۱۳۷۳). اثرات آموزش و پرورش قبل از دبستان (مکتب القرآن در دانش آموزان کلاس های اول ابتدایی استان کرمان، کرمان: وزارت آموزش و پرورش، شورای تحقیقات.
- عباسی، عبدالله. (۱۳۷۵). آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی، ناشر: دنیای پژوهش.
- عسگری نیا، مظفر. (۱۳۷۶). بررسی تأثیر دوره آمادگی بر فهم خواندن دانش آموزان کلاس ابتدایی دوزبانه شهرستان ایوان، تهران: دانشگاه تهران.
- کلن، دومان. (۱۳۵۳). به کودکان خود خواندن بیاموزید، ترجمه: پروین بیگلری، انتشارات سپهر.
- کول، ونیتا. (۱۳۷۹). برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه: فرخنده مفیدی، انتشارات سمت.

آماری یعنی (۴۹۰۳۹) و از بین ۱۰ مدرسه (۵) دبستان دخترانه و ۵ دبستان پسرانه) انتخاب گردید. (نمونه از دانش آموزان آمادگی رفته و نرفته تشکیل شده است) برای بررسی میزان تأثیر آموزش پیش دبستانی بر درک مطلب و سرعت خواندن دانش آموزان کلاس اول ابتدایی از متن آزمون خواندنی استفاده گردید و در نیمه دوم اردیبهشت ماه در مورد تک تک آزمودنی ها به صورت انفرادی اجرا شد و نتایج آن ثبت گردید. سپس با روش های آمار توصیفی و استنباطی که شامل روش های تحلیل واریانس دو متغیری و نسبت t برای میانگین های مستقل بود تحلیل شد.

یافته های پژوهش حاضر توانستند تأثیر آموزش و پرورش پیش از دبستان را بر سرعت خواندن و درک مطلب خواندن دانش آموزان روشن نمایند و معنی دار بودن سرعت خواندن و درک مطلب را بین دو گروه آمادگی رفته و نرفته به وضوح نشان دهند.

پیشنهاد های کاربردی

- با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهاد های کاربردی زیر مطرح می گردند:
- شرکت فعالانه متخصصین آموزش و پرورش به خصوص آموزش پیش دبستانی در برنامه ریزی جهت پیشبرد اهداف آموزشی دوران اولیه کودکی امری ضروری و لازم است.
- نگرش جامعه نسبت به قابلیت های یادگیری کودکان در سنین پیش از دبستان باید وضعیت بهتری پیدا کند و از طریق رویکردهای مناسب کار با کودکان خردسال، مربیان و دست اندر کاران آموزشی بتوانند وضعیت انسان گرایانه و به دور از سطحی نگری در یادگیری های آنان فراهم آورند.
- به موازات رشد کمی کودکان باید رشد کیفی برنامه های آن مورد توجه قرار گیرد تا به رشد همه جانبه کودک بیانجامد.
- با توجه به نتایج به دست آمده و تأثیر آموزش پیش دبستانی بر سرعت خواندن و درک مطلب دانش آموزان ایجاد کلاس های پیش از دبستان امری مهم می باشد.
- غنی سازی محتوای آموزش پیش از دبستان امری مهم می باشد.
- انجام تحقیقی درباره بررسی تأثیر نقش والدین در زبان آموزی از طریق کتاب های داستانی، گوش دادن به داستان ها و شعرهای کودکان به منظور افزایش درک مطلب و سرعت خواندن در کودکان.
- این پژوهش تنها درک مطلب و سرعت خواندن دانش آموزان آمادگی رفته و نرفته مورد بررسی قرار گرفت اما لازم است در تحقیقات جامع تر و دقیق تری تک تک دروس در تمامی پایه های دوره ابتدایی مورد پژوهش قرار گیرد.
- ساخت آزمون های استاندارد درک مطلب در این زمینه توصیه می شود.

میانگین های مستقل استفاده شده است.

- بین میانگین ها تفاوت معنی داری وجود ندارد، در نتیجه فرضیه فوق رد می شود.

فرضیه چهارم: بین دانش آموزان دختر و پسر با تجربه آموزش پیش دبستانی در توانایی و درک مطلب معنی داری وجود دارد.

- بین میانگین ها تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرضیه فوق رد می شود.

فرضیه پنجم: بین دانش آموزان دختر و پسر بدون تجربه آموزش پیش دبستانی در سرعت خواندن تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه پنجم از روش آماری t برای میانگین های مستقل استفاده شده است.

- بین میانگین ها تفاوت معنی داری وجود ندارد و در نتیجه فرضیه فوق رد می شود.

فرضیه ششم: بین دانش آموزان دختر و پسر بدون تجربه آموزش پیش دبستانی در توانایی و درک مطلب تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه ششم از روش آماری آزمون t برای میانگین های مستقل استفاده شده است.

- بین میانگین ها تفاوت معنی داری وجود ندارد، در نتیجه فرضیه فوق رد می شود.

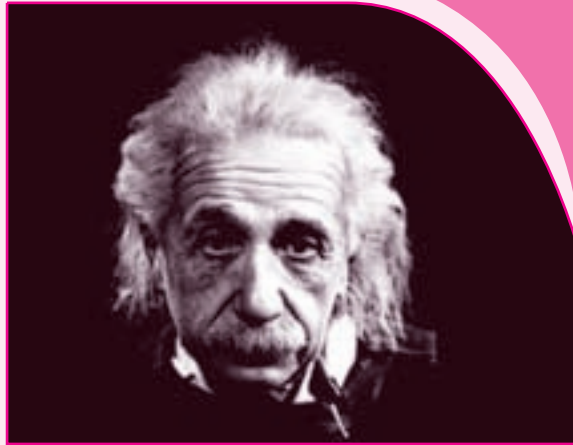
امروزه بسیاری از اندیشمندان، سال های پیش از دبستان را پرثمرترین سال ها برای یادگیری و آموزش می دانند و معتقدند که کودک خردسال با سرعتی بیشتر از آنچه بعدها خواهد توانست، یاد می گیرد و ارتباطات و تداعی های ذهنی اولیه او از چنان یادگیری برخوردارند که در سال های بعدی چنین دوامی ندارد

نتیجه گیری کلی

آموزش و پرورش پیش از دبستان از دیرباز همگام با برنامه ریزی در امر تعلیم و تربیت کودکان دوره دبستان در کشور ما به عنوان یک مرحله آموزشی مطرح بوده است. مسئله تعلیم و تربیت کودکان در سال های اولیه از اهمیت ویژه ای برخوردار است. تحقیقات گسترده علمی ثابت کرده اند که شش سال اول زندگی از لحاظ رشد هوشی و شکل گیری شخصیت دورانی، سرنوشت ساز است و به همین لحاظ از اهمیت بسیاری برخوردار است. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر و نقش آموزش و پرورش پیش دبستانی بر سرعت و درک مطلب خواندن پایه اول ابتدایی و همچنین مقایسه دختران و پسران از این لحاظ است. به همین منظور تعداد ۱۰۰ نفر آزمودنی با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای از بین دانش آموزان دختر و پسر کلاس اول دبستان از کل جامعه

انیشترین، سر سفره «هفت سین» پروفسور حسابی

خاطرات مهندس ایرج حسابی
به انتخاب: مریم خیریه

تعالیم مذهبی ماست شگفت زده شده بودند. بعد با شیرینی‌های محلی از مهمانان پذیرایی می‌کنند و کوک ویلون انیشترین را عوض می‌کنند و یک آهنگ ایرانی می‌نوازند. همه از این آوا متعجب می‌شوند و از آقای دکتر توضیح می‌خواهند. ایشان می‌گویند موسیقی ایرانی، فلسفه، طرز تفکر و بیانی از امید و آرزو است. انیشترین از آقای دکتر می‌خواهند که قطعه دیگری بنوازند. پس از پایان این قطعه که عمداً بلندتر انتخاب شده بود انیشترین که چشم هایش را بسته بود چشم هایش را باز کرد و گفت: "دقیقاً من هم همین را برداشت کردم" و بعد بلند شد تا سفره هفت سین را ببیند.

آقای دکتر تمام وسایل آزمایشگاه فیزیک را که نام آنها با "س" شروع می‌شد توی سفره چیده بود و یک تکه چمن هم از باغبان دانشگاه پرینستون گرفته بود. بعد توضیح می‌دهد که این در واقع هفت چین یعنی ۷ انتخاب بوده است. تنها سبزه با "س" شروع می‌شود به نشانه رویش. ماهی با "م" به نشانه جنبش، آینه با "آ" به نشانه یکرنگی، شمع با "ش" به نشانه فروغ زندگی... همه متعجب می‌شوند و انیشترین می‌گوید آداب و سنن شما چه چیزهایی را از دوستی، احترام و حقوق بشر و حفظ محیط زیست به شما یاد می‌دهد. آن هم در زمانی که دنیا هنوز این حرف‌ها را نامی زد و نخبگانی مثل انیشترین، بوره، فرمی و دیراک این مفاهیم عمیق را درک می‌کردند. بعد یک کاسه آب روی میز گذاشته بودند و یک نارنج داخل آب قرار داده بودند. آقای دکتر برای مهمانان توضیح می‌دهند که این کاسه ۱۰ هزار سال قدمت دارد. آب نشانه فضاست و نارنج نشانه کره زمین است و این بیانگر تعلیق کره زمین در فضا است. انیشترین رنگش می‌پرد، عقب عقب می‌رود و روی صندلی می‌افتد و حالش بد می‌شود. از او می‌پرسند که چه اتفاقی افتاده؟ می‌گوید: "مادر مملکت خودمان ۲۰۰ سال پیش دانشمندی داشتیم که وقتی این حرف‌ها را زد کلیسا او را به مرگ محکوم کرد اما شما از ۱۰ هزار سال پیش این مطلب را به زیبایی به فرزندانمان آموزش می‌دهید. علم شما کجا و علم ما کجا؟! خیلی جالب است که آدم به بهانه نوز، فرهنگ و اعتبار ملی خودش را به جهانیان معرفی کند. لطفاً فاتحه‌ای نثار روح استاد کنید.

http://www.kanoon-ertebatat-javan.
mihanblog.com

در زمان تدریس در دانشگاه پرینستون دکتر حسابی تصمیم می‌گیرد سفره هفت سین برای انیشترین و جمعی از بزرگترین دانشمندان دنیا از جمله "بور"، "فرمی"، "شوریندرگر" و "دیراک" و دیگر استادان دانشگاه بچینند و ایشان را برای سال نو دعوت کنند. آقای دکتر خودشان کارت‌های دعوت را طراحی می‌کنند و حاشیه آن را با گل‌های نیلوفر که زیر ستون‌های تخت جمشید هست تزئین می‌کنند و منشا و مفهوم این گل‌ها را هم توضیح می‌دهند. چون می‌دانستند وقتی ریشه مشخص نشود برای طرف مقابل دلدادگی ایجاد می‌کند. دکتر می‌گفت: "برای همه کارت دعوت فرستادم و چون می‌دانستم انیشترین بدون ویولونش جایی نمی‌رود تأکید کردم که سازش را هم با خود بیاورد. همه سر وقت آمدند اما انیشترین ۲۰ دقیقه دیرتر آمد و گفت چون خواهرم را خیلی دوست دارم خواستم او هم جشن سال نو ایرانیان را ببیند. من فوراً یک شمع به شمع‌های روشن اضافه کردم و برای انیشترین توضیح دادم که ما در آغاز سال نو به تعداد اعضای خانواده شمع روشن می‌کنیم و این شمع را هم برای خواهر شما اضافه کردم. به هر حال بعد از یک سری صحبت‌های عمومی انیشترین از من خواست که با دمیدن و خاموش کردن شمع‌ها جشن را شروع کنم. من در پاسخ او گفتم: "ایرانی‌ها در طول تمدن ۱۰ هزار ساله شان حرمت نور و روشنایی را نگاه داشته‌اند و از آن پاسداری کرده‌اند. برای ما ایرانی‌ها شمع نماد زندگیست و ما معتقدیم که زندگی در دست خداست و تنها او می‌تواند این شعله را خاموش کند یا روشن نگه دارد."

آقای دکتر می‌خواست اتصال به این تمدن را حفظ کند و می‌گفت بعدها انیشترین به من گفت: "وقتی بر می‌گشتیم به خواهرم گفتم حالا می‌فهمم معنی یک تمدن ۱۰ هزار ساله چیست. ما برای کریسمس به جنگل می‌رویم و درخت قطع می‌کنیم و بعد با گل‌های مصنوعی آن را زینت می‌دهیم اما وقتی از جشن سال نو ایرانی‌ها برمی‌گردیم همه درخت‌ها سبزند و در کنار خیابان گل و سبزه رویده است."
بالاخره آقای دکتر جشن نوروز را با خواندن دعای تحویل سال آغاز می‌کنند و بعد این دعا را تحلیل و تفسیر می‌کنند. به گفته ایشان همه در آن جلسه از معانی این دعا و معانی ارزشمندی که در

- گنجی، حمزه. (۱۳۶۹). روان‌شناسی تفاوت‌های فردی، ناشر: مؤسسه انتشارات بعثت.
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۷۰). آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و دبستانی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد دوره ۲۴، شماره ۱، بهار.

- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۶۵). روانشناسی رشد زبان، انتشارات آستان قدس رضوی.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۷۲). آمادگی خواندن و عوامل مؤثر بر آن در سنین پیش از دبستان، فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره نهم، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۷۲). شناخت آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و اثرات آن در دنیای کودکان امروز، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، دوره جدید، شماره ۱ و ۲، پاییز و زمستان.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۷۲). شناخت آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و دبستان، دانشگاه پیام نور.
- مفیدی، فرخنده. یزدان دوست، رقیه. (۱۳۸۰). مجموعه مقالات اولین کنگره کودکان پیش‌دبستانی ۲۳ و ۲۴ آبان ۱۳۷۸، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی دفتر امور کودکان و نوجوانان سازمان بهزیستی کشور، تهران: یونیسیف (صندوق کودکان ملل متحد).
- نظام، روح‌انگیز. (۱۳۵۷). دوره‌های آمادگی قبل از دبستان «مطالعه مقدماتی» تست آمادگی خواندن و تشخیص حروف و اعداد، تهران: مدرسه عالی شمیران.
- نوروززاده، رضا. (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تجربه آموزش و پرورش پیش‌دبستانی بر کارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول تا سوم ابتدایی دبستان‌های شهر بجنورد، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- نویسندگان و مؤلفان. (۱۳۷۰). نگاهی به آموزش و پرورش پیش از دبستان در جهان امروز. ترجمه: گروه مترجمان فراهم آورده انجمن پژوهش‌های آموزش پویا، ناشر: مصطفی کریمی - جمشید هادیان، زمستان.

منابع انگلیسی

- Bernstien, D. K, & Tiegerrmann, E (۱۹۹۱) Language and communication disorders in children U.S.A:Merill
- John Downing and Derdk Thackray (۱۹۷۶), ph.D Reading Readiness, copyright, Hodder and Stoughton, London.
- Kutnick, p. (۱۹۹۴). Does preschool psychological interactiond ۳۲, ۲۰, ۱۱۳ primary school performance. In sights in to the variety of preschool activities and their effects on school achievement and behaviour in the caribbean Island of Trinidad, cross sectional and longit udinal evidence.
- Lepola,vauras M&poskiparta (۲۰۰۲). Alongitudinal study of reading and motivation from preschool to the eight grade, university of Turku, Finland. Psychologia ۹۹ -۳۷,۳۳. Vammala issn . ۱۰۶۷ -۳۵۵.
- Rayner , K. & pllatsek, A. (۱۹۸۹). The psychology of reading London: prentice Hall international.

پی‌نوشت:

۱. برای رعایت اختصار، جداول و محاسبات مربوط به آزمون هر فرضیه با موافقت نویسنده محترم حذف شده است. علاقمندان برای دسترسی به متن کامل مقاله می‌توانند با دفتر نشر به تماس حاصل نمایند.

